

Végül a Wekerle-kormány által készített tervezetből született meg – kevés változtatással – az 1918:17. törvénycikk, amelyet a képviselőház 1918. július 19-én fogadott el. (A törvény tehát nem a Vázsonyi-féle választójogi törvény, mint – ma is – sokan nevezik, s ami ellen maga Vázsonyi is jogosan tiltakozott, hiszen más alapokra épült.)

Az 1918:17. törvénycikk általános és különös jogcímekhez kötötte a választójogot. A férfiak esetében: általános jogcímek: 24 év életkor, állampolgárság, írni-olvasni tudás, egy évi domicilium (helyben lakás); különös jogcímek: 6 elemi elvégzése vagy 10

korona adó vagy 8 hold szántó tulajdona vagy önálló iparos és kereskedő, állandó alkalmazás, altiszti rang, arany vagy ezüst vitézségi érem, választó segítő családtagja, ha Károly-keresztje van. Vitézségi érmesek és Károly-keresztesek, ha a különös kellékek valamelyikének megfelelnek, 24 éven alul is választók. A nők választójoga azonban a törvényből teljesen kimaradt.³⁵ Az is igaz, hogy e törvény alapján soha nem volt választás; az események köztudottan másképpen alakultak.

A küzdelem pedig tovább folytatódott a női jogegyenlőség kiterjesztésért.

Jegyzetek

¹ A tanulmány a *Küzdelem a nők parlamenti választójogáért Magyarországon 1848–1938* című kötetből való, amely a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg 2009-ben.

² Kovács Alajos: *A magyar választójogi reformok számszerű hatása* (Budapest, 1925, 11. p.)

³ Uo., 12. p. (Kovács Alajos elemzésében olvashatjuk, hogy a benyújtott törvényjavaslatban az új választók száma nem haladhatja meg a régi választókét. Ez természetesen a kormány érdeke, amelyet a politikai hatalmának megtartása és a hatalmon lévő társadalmi rend megőrzése érdekében fogalmazott meg.)

⁴ *Országgyűlés Nyomtatványai*, LXII. k. 1450. szám (Budapest, 1918, 1. p.)

⁵ Jakabffy Elemér: *A választójogi bizottság tagjai a nők választójogáról* (Budapest, 1918. 7. p.)

⁶ Uo., 8–9. p.

⁷ Uo., 10. p.

⁸ Uo., 12–13. p.

⁹ Uo., 15–20. p.

¹⁰ Uo., 20–22. p.

¹¹ Uo., 24–26. p.

¹² Uo., 29. p. (A választójogi bizottság munkájában részt vett Bethlen István, aki külön javaslatot nyújtott be a bizottságnak, de abban a nők választójogára nem tért ki. Uo. 24. p.; Klebelsberg Kunó felszólalásában a nők választójogáról nem nyilatkozott. Uo. 29. p.; Károlyi Mihály szintén nem tett említést a nők választójogáról hozzászólásában. Uo. 30. p.)

¹⁴ *Országgyűlés Nyomtatványai*, LXII. k. 1450. szám. Bp., 1918. 6. p.

¹⁵ A választójogi puccs története. (*A Nő*, 1918. június–július. 89–90. p.)

¹⁶ Miért szavazták le a nők választójogát a bizottságban? (*A Nő*, június–július. 91. p.)

¹⁷ *Képviselőházi Napló*. XL. kötet. (798–812. ülés). Bp., 1918. 447–448. p.

¹⁸ *Képviselőházi Napló*. uo., 490–491. p. Lásd erről még: Nagyné Szegvári Katalin: *A női választójog külföldön és hazánkban* (Budapest, 2001, 121–122. p.), i. m., 121–122. p.

¹⁹ Uo., 496–498. p.

²⁰ Uo., 498. p.

²¹ Uo., 499. p.

²² Uo., 499. p.

²³ Uo., 503. p.

²⁴ Uo., 508–509. p.

²⁵ *Vázsonyi Vilmos beszédei és írásai*. Második kötet (Budapest, az Országos Vázsonyi-Emlékbizottság kiadása, 1927. 228–229. p.)

²⁶ Uo., 232. p.

²⁷ Uo., 233–234. p.

²⁸ *Képviselőházi Napló*. XL. kötet (798–812. ülés). Budapest, 1918. 524–525. p.

²⁹ Uo., 526. p.

³⁰ Uo., 527–528. p.

³¹ Uo., 531. p.

³² Uo., 533. p.

³³ Uo., 534. p.

³⁴ Nagyné Szegvári Katalin: *A női választójog...*, 122. p.

³⁵ Kovács Alajos: *A magyar választójogi...*, 12. p. Lásd még: *Magyar Törvénytár*. Budapest, 1919. Franklin-Társulat, 24–131. p.

Szalma József:

A montenegrói Általános Vagyonjogi Törvénykönyvről (1888)

I.

A montenegrói Általános Vagyonjogi Törvénykönyv (Opšti imovinski zakonik za knja evinu Crnu Goru – A Montenegrói Kenéztség [Hercegség] Általános Vagyonjogi Törvénykönyve, 1888) röviddel az ország

önállóságának nemzetközi elismerését követően¹ lépett hatályba, köszönhetően Valtazar Bogišić (Bogicity, Baltazar Bogišić) kodifikátori tevékenységének.²

Annak idején a kódex nagy figyelmet keltett Európában, hamarosan *számottevő külföldi irodalma* alakult ki, amit a kortárs és későbbi irodalom azzal magyaráz, hogy a kódex mind tartalmában, mind rendszerében, mind szabályozási módszerében számos eredeti vonást tartalmaz.

Valtazar Bogišić képzett jogász volt, ismerte korának kódexeit, a francia *Code civil* (1804) és az osztrák *Általános Polgári Törvénykönyvet* (OÁPt, 1811). Az oroszországi Novoroszijzski Universitet (Újorosz Egyetem) professzora volt, ahol a szláv nemzetek és népek jog-összehasonlító történetéről tartott előadásokat.

Bogišić – a kódexének megírásával kapcsolatos szabályozási módszerre vonatkozó állásfoglalásai szerint (amit majd egy századdal később, utólag, 1967-ben, Belgrádban jelentetett meg a Szerb Tudományos Akadémia *A montenegrói vagyoni jog kodifikációjának módszerei és rendszere* címen) a montenegrói vagyoni kódex nem lehetett pusztán másolata az akkori európai kódexeknek, de nem törekedhetett öncélú eredetiségre sem. A kódex szerzőjét inkább az vezérelte, hogy a törvénykönyv feleljen meg Montenegró valós szükségleteinek, körülményeinek és kora tudományos követelményeinek.

II.

A kódex rendszeréről szóló szakirodalom kiemeli, hogy eredeti, hiszen nem követi sem Savigny Pandekta-rendszerét (*Usus modernus Pandectarum*), sem a francia kódex (tegyük hozzá: akár az OÁPtk) úgyszintén római jogi hagyományokon alapuló institúciós rendszerét (személyek, dolgok, keresetek).³ Az ő törvénykönyve ugyanis kizárólag az ún. *vagyoni jogviszonyokat* szabályozza, jobbra mellőzve a személyek jogát, kifejezetten pedig a családi jogot és az öröklési jogot.

Más szóval, szabályozási köre csupán a *dologi* és *kötelmi* jogviszonyokra terjed ki. Bogišić korabeli nézete szerint ugyanis a személyi, családi és öröklési jogviszonyokat külön törvényekben kell szabályozni. Az ő véleménye szerint ugyanis a családi jogviszonyok merőben különböznek a vagyoni jogviszonyoktól. Míg a vagyoni jogosultságok oszthatók, a családiak oszthatatlanok; a vagyoni jogosultságok pénzben mérhetők; a családiak nem. A vagyoni jogosultságok elévülésre alkalmasak, ezzel szemben, a családi jogosultságok elévülhetetlenek. Véleménye szerint az öröklési jog a korabeli európai jogfelfogás szerint is inkább a családi jog, mint a szűkebb értelemben vett vagyoni jog rendszerére épült.

Ha azonban közelebbről szemügyre vesszük a törvénykönyv egyes rendelkezéseit is, akkor megállapítható, hogy vannak olyan részei, szabályfragmentumai, amelyek a pandekta-rendszer elemeinek követésére, bizonyos részei (bevezető, általános rendelkezések) pedig ennek *általános része* szerinti analógiára utalnak. A törvénykönyv tartalmaz *bevezető, általános rendelkezéseket*, továbbá a *jogalanyokra* vonatkozó szabályokat. Ezeket a jogszabályokat követik a dologi jogra, majd a kötelmi jogra vonatkozó fejezet. A *dologi jogi* fejezetben, a tulajdoni jogviszonyokat követően, helyet kaptak a kézizálog és a jelzálog szabályai is. A *kötelmi jogi rész* szabályozza mind a

kötelmek általános tanait, mind az egyes szerződéseket. Szisztematizációs értelemben ugyan nem a bevezető, általános rendelkezések körében, de azokba illők azok a jogszabályok, amelyek a *joggal való visszaélést* tiltják. Ilyen pl. a törvény 1000. szakasza, mely szerint („a qui suo iure utitur neminem laedit”-re emlékeztetően) „saját jogosultsággal nem élhetsz oly módon, hogy jogosultságod gyakorlásával másnak kárt okozhass”.

Ugyanakkor, a 943. szakasz szerint, „aki saját jogával él, pusztán ennek alapján másnak okozott kár megtérítésére nem kötelezhető, kivéve, ha jogosultságának keretein túllépett, vagy, amennyiben azt a jóhiszeműséggel és a tisztességgel ellentétesen gyakorolta.” *Joghézag* esetén a törvénykönyv felhatalmazza a bíróságot, hogy a jogvitát a *szokásjog* szabályai alapján döntse el. Amennyiben nincs szokásjogi szabály, jóváhagyja az *analógia* alkalmazását, továbbá a méltányosság elve szerinti ítélezést. Emellett érvényesíti az ún. *bírói jogot*, olyan értelemben, hogy a bírónak olyan szabály szerint kell eljárnia, „amilyent adott esetre nézve a törvényhozó hozott volna”. A

dologi jogi fejezetben a birtokfogalom meghatározásánál eltér a római jogi hagyománytól. Ennélfogva megkülönbözteti a közvetlen és a közvetett birtokot.

Figyelemre méltó a törvénykönyv *nyelvezete*. A Kódex szerzője igyekezett az akkori népi nyelv kifejezéseit, szintagmáit használni, lehetőleg anélkül, hogy ez a jogintézmény pontos jelentéstartalmán és szabályozási rendeltetésén ne ejtsen csorbát. A korabeli közérthetőséghez hozzájárult az is, hogy a törvényalkotó népi közmondásokat használt fel egy-egy jogintézmény szabályozására. A klasszikus római jogi „quod ab initio vitiosum est, tractu temporis non est convallescere” szerződési semmisségi szintagmát egy, talán nehezen fordítható, de találó népi közmondással fejezi ki, magyarul szintén áttételes fordításban: ami kezdettől fogva rossz, azt az idő vasfoga nem javítja meg (Što se grbo rodi, vreme ne ispravi). Vagyis: a közrendsérelmes szerződés nem érvényesíthető, konvalidálható, szemben az akarathibás szerződéssel, amely a megtámadási határidő letelte után, megtámadás hiányában, érvényessé válik, vagyis, hatályosul. Figyelemre méltó, hogy a törvénykönyv 600. szakasza a közrendsérelmes (jósokásellenes) szerződéseknel (ugovori protivni blagonaravlju) a szerződés semmisségének következményeként előírja az előző helyzet helyreállításának megtagadását és a rosszhiszemű szerződő fél szolgáltatásának, mai kifejezéssel élve, az állam javára való

Valtazar Bogišić

marasztalását. Tulajdonképpen, a törvénykönyv szavai szerint, a rosszhiszemű szerződő fél szolgáltatását a bíróság az egyház javára marasztalhatta (Oduzimanje u korist crkove kase). Arra való tekintettel, hogy a korabeli montenegrói államberendezés szerinti (világi) knjaz (kenéz) egyúttal egyházfő is volt, így az egyház javára szóló marasztalás jogilag az akkori állam javára is szólt.

A jogtechnikai kifejezésekre nézve a törvénykönyv végén külön, megközelítő köznyelvi fogalom-meghatározásokat, magyarázatokat is tartalmaz.

III.

A montenegrói *Általános vagyoni jogi törvénykönyvet* a volt I. és a volt II. Jugoszláviában is alkalmazták, olyan értelemben, hogy az 1978. évi Kötelmi törvénykönyv hatálybalépéséig, az 1946. évi hatálytalanítási törvény értelmében, mint jogszabály alkalmazást nyert a bírói gyakorlatban a törvénnyel nem szabályozott jogviszonyokra nézve, kivéve, ha az adott kódex-szabály ellentétben volt az akkori jogrenddel. Általában a montenegrói bíróságok alkalmazták, de előfordult, hogy a valamikori szövetségi legfelsőbb bíróság is hivatkozott rá, különösképpen a jószokás-ellenes szerződéseknél és az állam javára való marasztalás intézménye tekintetében.

IV.

A montenegrói *Általános Vagyonjogi Törvénykönyv* jellemzői közé tartozik, hogy részkódexnek tekinthető, mivel sem a pandekta-, sem az institúciós rendszer szisztematizációja szerint nem öleli fel a polgári jogviszonyok egészét. Annak ellenére, hogy csonka kódex volt, korabeli jelentősége kiemelkedő, hiszen egy alig kialakuló állam központi törvényévé vált. Habár nem szabályozta a polgári jogviszonyok egészét, széles körben lehetővé tette az íratlan szokásjog alkalmazását azokra a jogviszonyokra nézve, amelyeket a kódex vagy más törvény nem szabályozott. Ugyanakkor sajátos szimbiózisát, együttélését hirdette meg a törvényi és a bírói jogforrásoknak, hiszen a nem szabályozott

jogviszonyokra nézve az adott jogvitát eldöntő bíró is alkotott jogszabályt. Az 1844. évi Szerb Polgári Törvénykönyvtől több tekintetben is eltér.⁴ Míg a szerb Ptk. az osztrák Általános Polgári Törvénykönyvet veszi alapul, addig a montenegrói vagyoni jogi törvénykönyvön inkább francia hatások mutathatók ki, igaz, számos vonatkozásban „eredetinek” mondható. Közös nevezőjük az, hogy a törvénykönyvekben – ha más-más módon is – megtalálható a szokásjog érvényesítésére irányuló törekvés. Míg a montenegrói törvénykönyv a szokásjogot csupán kivételesen juttatja kifejezésre, alkalmazását is csak joghézag esetére, bármely típusú polgári jogviszonyra nézve engedélyezi, addig a szerb Polgári törvénykönyv, főként egy meghatározott területen érvényesíti a szokásjogot. Ugyanis a szerb Ptk. a korabeli családi jog a szövetkezeti íratlan jogszokásokat (zadruga) „inkorporálta”, tehát átvette, és írott joggá alakította. Míg a szerb Ptk. az institúciós és a pandekta-rendszer szerint is a teljes kódexek sorába tartozik, hiszen a kötelmi és dologi jogviszonyokon túlmenően szabályozza a családi és öröklési jogot, addig a montenegrói törvénykönyv csupán a vagyoni jogi kapcsolatokat, a dologi és kötelmi jogviszonyokat szabályozza, melőlőzvé a családi és öröklési jogot. Ezekre nézve, törvényi szabályozásukig, a szokásjogot tartotta mérv-adónak.

V.

Montenegró, önállósulását megelőzően (Szerbia-Montenegró konföderációja idején), saját törvényei körébe emelte a valamikori Nagy Jugoszlávia 1978. évi szövetségi Kötelmi törvényét. E törvénykönyv az önállósulás után is hatályos maradt, immáron mint saját törvény. A családi és öröklési viszonyokra nézve szintén a volt Jugoszláviából átvett törvények vannak hatályban. Ennél fogva a Bogišić-kódex reaffirmációjára, pontosabban újbóli hatályba léptetésére nem került sor. Bogišić kódexe azonban, belső és nemzetközi, jogtörténelmi jelentősége folytán, ma is szerves részét képezi a montenegrói jogi kultúrának.

Jegyzetek

¹ Az európai nagyhatalmak berlini kongresszusán, pontosabban diplomáciai tanácskozásán (1878. jún. 13.–júl. 13.) a San Stefanó-i béke módosításaként – többek között – elismerték Szerbia és Montenegró függetlenségét. Lásd pl. in: *Akadémiai Kislexikon* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989, I. kötet, 225. p.)

² Lásd pl.: Szalma József: *Jugoszlávia (Szerbia és Montenegró) polgári jogi kodifikációjáról*. In: *Polgári jogi kodifikáció és jogharmonizáció* (Novotni Kiadó, Miskolc, 1999, 175–191. p.); uő.: *Rész- és teljes kodifikációk (volt) Jugoszláviában – különös tekintettel a többször módosított 1978. évi Kötelmi törvényre* (Sectio juridica et politica. Tomus XX/2, University Press, Miskolc, 2002, 645–673. p.)

³ Lásd pl.: *Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru od 1888*. In:

Enciklopedija imovinskog prava (Sl. List, Beograd, I. kötet, 1978, 567–568. p.); Hamza G.: *Az európai magánjog fejlődése, A modern magánjogi rendszerek kialakulása a római jogi hagyományok alapján* (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002, 213–218. p.); szerb irodalmi utalások: 280. jegyzet). Lásd továbbá: Szalma J.: *Geltung und Bedeutung der Kodifikationen Österreichs, Serbiens und Montenegros im ehemaligen Jugoslawien* (Zeitschrift für neuere Rechtsgeschichte, Wien, 1994. 16. sz., 341–348. p.) című tanulmányát, valamint az ebben hivatkozott délszláv irodalmat.

⁴ Lásd pl.: Szalma József: *Srpski građanski zakonik (SGZ 1844) i obligaciono pravo* (Serbian Civil code and the Law on Obligations), *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* (2002, 2. sz., I. kötet, 311–335. p.)

